

HELP: Rook redt!

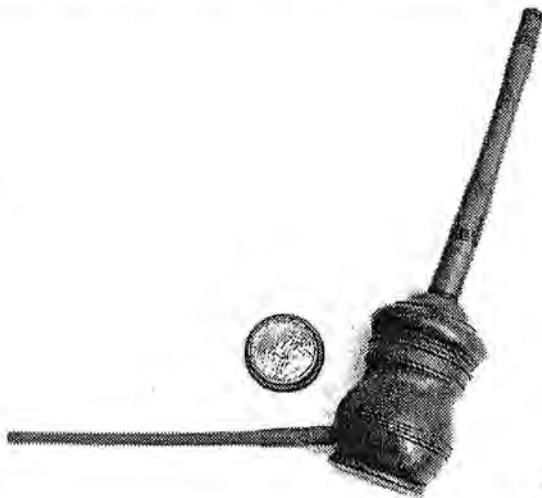
Boy Hubee (boyhubee@gmail.com)

Al meer dan twintig jaar is een van mijn wensen het bezit van een tabaksrookklisteer geweest. Vanuit het basisidee dat bij mijn verzameling het gekste nog niet gek genoeg is, kunt u zich misschien voorstellen dat nu een grote wens vervuld is. Fred Tijmstra heeft eerder een artikel geschreven over het gebruik van kleipijpen bij de tabaksrookklisteer (PKN 7^e jrg. nr. 25, blz. 12-14) en Ruud Stam naar aanleiding van een Placaat van de Staten der Vereenigde Nederlanden van 1769 (PKN 27^e jrg. nr. 106, blz. 1624-1627). Nu wil graag ik wat aanvullende informatie geven.

Groot was mijn geluk toen ik een aantal maanden geleden een complete kist van de Maatschappij tot Redding van Drenkelingen kon aanschaffen (foto 5 en 8). Het begeleidende boekje uit 1775 had ik al. Een maand geleden kwam daar het apparaat van Dr Kool en dat van Gesscher bij.

Dat de tabak bij de Indianen vandaan komt, weten we al lang. Dat de tabaksrookklisteer daar zijn oorsprong heeft, is minder bekend. De Canadese indianen kenden het gebruik van reanimeren door de gedroogde blaas van een dier met rook te vullen en dan via een tule in het

uiteinde van het darmkanaal in te brengen. Ook kenden ze de methode om twee pijpenkoppen op elkaar te plaatsen en dan via de ene steel de rook door de andere steel er uit te laten komen. Op deze manier moest je echter hard blazen. Later kwam er een soort verlengstuk tussen de twee pijpenkoppen. Dit is het begin van onze tabaksrookklisteer. (foto 1)

1

Ook in Turkije schijnt al vroeg

een soort tabaksrookklisteer geweest te zijn, maar dat apparaat bestond uit flexibele slangen. Ik beperk me tot het Indiaanse verhaal. Daar is namelijk de Engelse tabaksrookklisteer uit ontstaan.

Voor 1740 was het begrip schijndood in Europa onbekend. Men was dood of niet. Drenkelingen werden gered door het lijf om een ton te leggen en dan flink over de rug te rossen. Op de kop houden of ophangen aan beide voeten en te slaan op rug en voeten was in die tijd ook een goede methode. Andere methodes waren: "Hola" roepen; trompetgeschetter bij de oren; warm houden (samen met de redder of "helper" tussen de dekens !!!!), -

hoewel dat soms tot jaloezie leidde - en het dompelen in de warme mestvaalt met een gebreide muts op het hoofd.

Op zich niet allemaal van zulke prettige methodes.

Formeel viel de redding onder het juridisch gezag. Volgens oude verordeningen moest men het lichaam met de voeten in het water laten liggen tot de rechterlijke macht bepaald had of er van een misdrijf sprake was geweest. Een boete van dertig gulden (in die tijd !!!!) kon worden uitgedeeld als men zich daar niet aan hield.

Het klisteerprincipe werd beter geacht en het was trouwens al veel eerder uitgevonden door de "ibis". Deze vogel nam een hap zeewater in zijn bek en met zijn snavel spoot hij dat in zijn achterste om te ontlasten.

In 1767 werd de Maatschappij tot Redding van Drenkelingen in Amsterdam opgericht. Al gauw volgden soortgelijke maatschappijen in andere hoofdsteden en in 1776 in New York. Als leidraad om drenkelingen te reanimeren gold de tabaksrookklisteer volgens het systeem van Reamur.

Bartholin (1616 -1680) beschreef het nut van een Engels apparaat. Deze kist met attributen werd dan ook standaard door de Maatschappij uitgedeeld bij sluizen, bruggen en kroegen aan het water.

Het eerste Nederlandse toestel was dat van Van de Graaf (1668). De Leidse instrumentmaker Musschenbroek bracht enkele verbeteringen aan. David van Gesscher (arts aan het Sint Pietergasthuis zorgde voor een vereenvoudigd toestel dat slechts 1 gulden en 16 stuivers kostte. (foto 1)

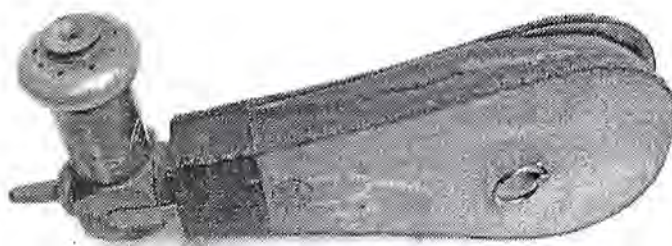
De naamgeving is aan meerdere veranderingen onderhevig geweest. Het Engelse apparaat - ook toegeschreven aan Dekkers, Heister, Ulhoorn en Musschenbroek - is van hetzelfde type als Bartholin en 100 jaar later dan het toestel van Musschenbroek.

Daarnaast bestaat er een toestel van H. v. Nokken. Zo is er ook nog het toestel van Gesscher en in 1837 dat van Dr. Kool. (foto 2)

In het buitenland bestaat er eentje genaamd naar Pia en

een exemplaar van Gerdane uit 1774; en van Laudamonnier (1782), dat op het Engelse toestel lijkt. Ook zijn er apparaten genoemd naar Prof. Dr. De Haan, Dr. J.G.Scheffer, Dr. Cogan, Dr. Vulpers, en Luer (1774)

Rond 1820 raakte de tabaksrookklisteer enigszins in onbruik. Toch bedacht de Amsterdamse medicus J.A.Kool in 1831 een andere, verbeterde tabaksrookklisteer. De pijpenkop zit dan meteen aan de blaasbalg geschroefd.

2

Kool was een tegenstander van het inbrengen van bedorven menselijke lucht en prefereerde de tabaksrook.

Een groot probleem heeft de Maatschappij tot Redding van Drenkelingen in haar onschuld zelf opgeroepen. De redder van een drenkeling zou een gouden medaille verdienen of zes gouden dukaten (fl. 31,50).

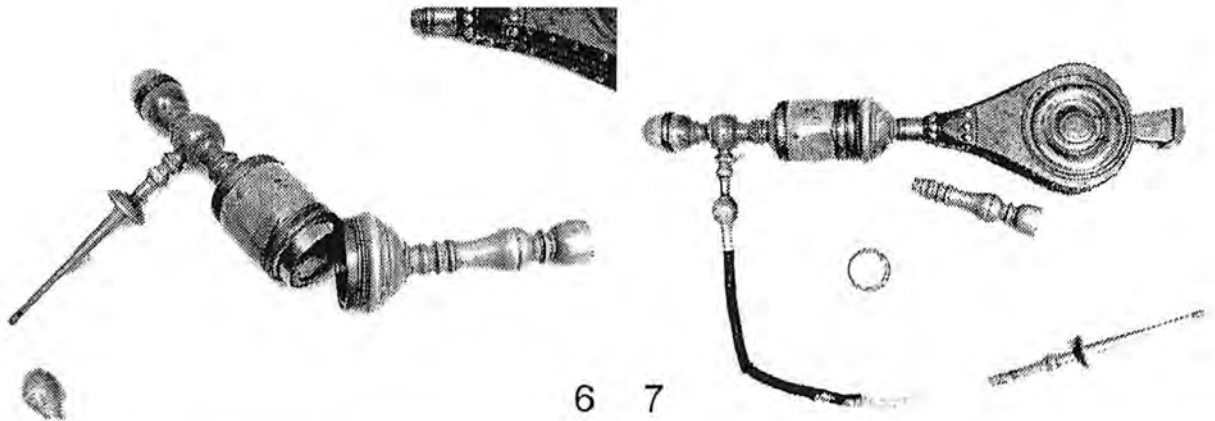
Dit gebruik veranderde al snel in een zilveren medaille met de datum en naam van de redder op de achterzijde (foto 3 en 4). Ook dat gaf soms problemen met mensen, die snel geld wilden verdienen en daartoe eerst iemand de gracht in duwden om later de beloning op te eisen.

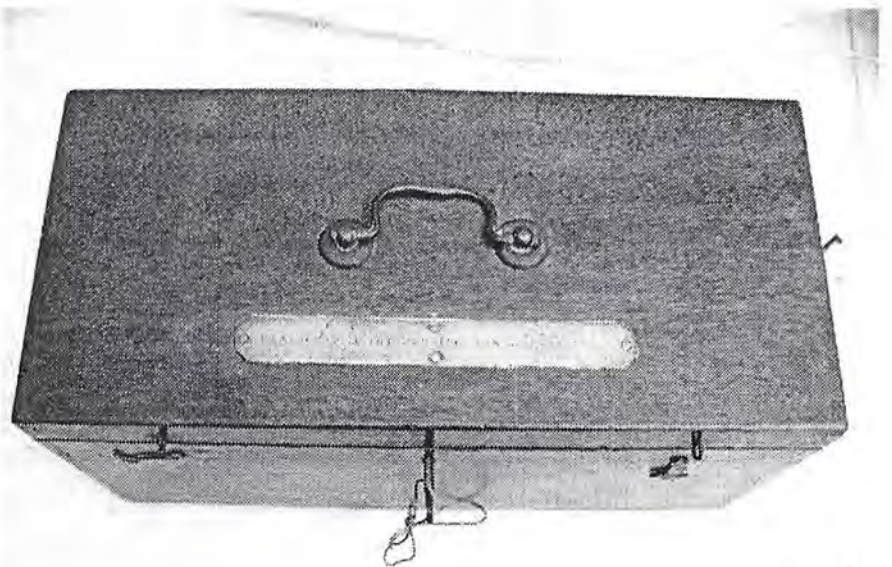
In de Engelse kist (foto 5, 6 en 7) zit een blikken apparaatje dat mijns inziens zeer praktisch werkt. Één deel met spatel in de mond van de

drenkeling en het trechterdeel voor de mond van de redder. Dat is hygiënischer dan de mond op mond beademing in onze tijd.

Naast de afgebeelde kist heb ik ook een kist van dezelfde Maatschappij tot Redding van Drenkelingen gekocht met een elektriseerapparaat, dat op een vloeistofaccu werkt (foto 8 en 9). Wat ben ik blij dat de medische wetenschap zich verder ontwikkeld heeft.

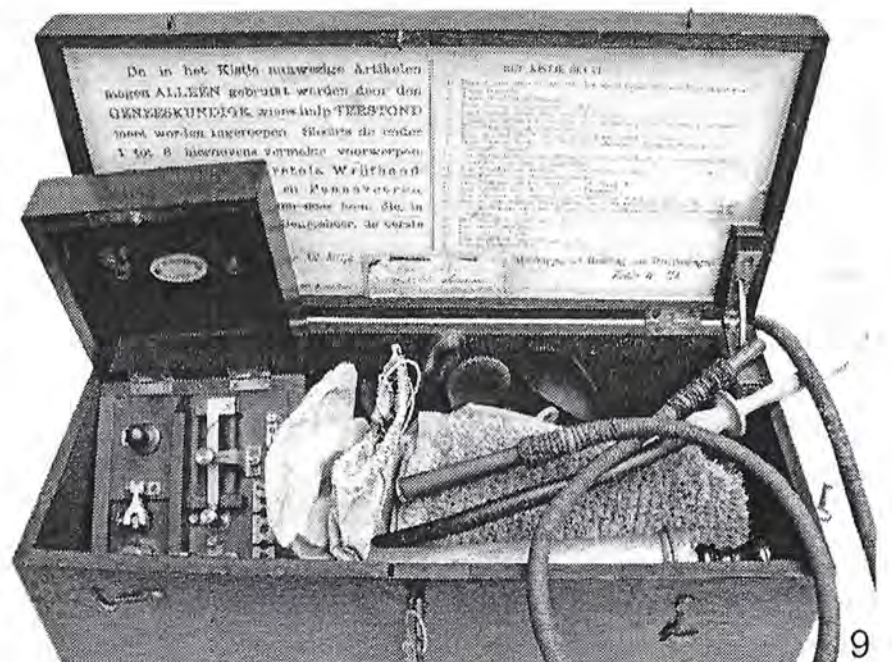

8

Merkwaardig vind ik de ruimte voor tabak en de verplichte tondeldoos (foto 5) met vuurslag in de Engelse kist.

Onderin liggen ook nog warme lappen om iemand droog te wrijven.

Voor vragen en opmerkingen kunt u me altijd mailen. Naast de apparaten heb ik ook literatuur uit die tijd.

9

Achttiende eeuwse kwispedor. Zie pagina 2362

Engels type van de tabaksrookklisteer. Zie pagina 2374